

Nr 51.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stödåtgärder för maskinhållningen inom jordbruket jämte i ämnet väckt motion.

(1:a avd.)

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet för budgetåret 1948/49 beräkna dels till bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånepfond ett förslagsanslag av 225 000 kronor (IX. H. T. p. 94), dels ock till Jordbrukets maskinlånepfond ett investeringsanslag av 4 500 000 kronor (bil. 30: kapitalbudgeten: Jordbruksdepartementet, p. 5).

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 5 mars 1948 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 188, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet för samma dag, föreslagit riksdagen att anvisa

dels å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln till Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånepfond ett förslagsanslag av 225 000 kronor;

dels å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln till Organisationsbidrag till Sörmländska lantmännens centralförening ett anslag av 11 300 kronor;

dels ock å kapitalbudgeten för budgetåret 1948/49 under statens utlåningsfonder till Jordbrukets maskinlånepfond ett investeringsanslag av 1 600 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft en inom riksdagens första kammare väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 330, av herr *Persson, Karl, m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta att räntefoten för lån ur jordbrukets maskinlånepfond beräknas enligt Kungl. Maj:ts kungörelse nr 936/1943 räntetyp III c., för närvarande 3 %.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för motionen får utskottet hänvisa till denna.

I propositionen har gjorts följande

Sammanfattning.

1. Lantbruksstyrelsen föreslås även framdeles skola förmedla lån ur jordbrukets maskinlånepfond till hushållningssällskapen, vilka i sin tur utlämna lån till olika kategorier av maskinhållare för anskaffning av jordbruksmaskiner avsedda att användas gemensamt av flera lantbrukare.

2. Lån från jordbrukets maskinlånefond skall få lämnas dels till inköp av maskiner, avsedda för maskinhållning, dels för förvärv eller uppförande av för maskinhållningen avsedd byggnad. Däremot skall lån ur denna fond ej vidare utlämnas för inköp av tvättmaskin.

3. Hushållningssällskap bör i egen regi kunna bedriva maskinhållning och erhålla lån ur jordbrukets maskinlånefond.

4. Maskinlån förordas som hittills uppgå till 80 procent av maskinernas anskaffningskostnad. Dock skall för anskaffande av maskiner, som avses för nyodling, stenröjning, dikning eller andra till den inre rationaliseringen hörande arbeten, lån kunna uppgå till hela anskaffningskostnaden.

5. I regel skall maskinlån icke utlämnas till lägre belopp än 500 kronor. Dock bör det vara lantbruksstyrelsen obetaget att i särskilda fall medgiva undantag.

6. För maskinlån föreslås en enhetlig återbetalningstid av åtta år mot nuvarande lägst fem och högst åtta år. För byggnadslån anses tio års amorteringstid böra gälla.

7. Det bör vara låntagare obetaget att när som helst under återbetalningstiden återbetala oguldet belopp å lån utan att bidragsrätten förloras.

8. Bidragsprocenten för lån för maskinhållning föreslås höjd till 25 procent av lånets ursprungliga kapitalbelopp mot nuvarande 20.

9. Bidrag avses skola lämnas även i det fall maskinhållare icke erhållit lån från maskinlånefonden, därest han underkastat sig redovisningsskyldighet och kontroll i samma ordning som låntagare, vilken erhållit maskinlån.

Inledning.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 7 juni 1946 tillkallade chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sköld, utredningsmän för att i enlighet med angivna riktlinjer verkställa utredning och avgiva förslag angående ordnandet av maskinhållarverksamheten inom jordbruket. Utredningsmännen, som antagit benämningen 1946 års kommitté för jordbrukets maskinhållning, ha utgjorts av agronomen S. Janson, Moholm, tillika ordförande, chefen för jordbrukstekniska institutet, ingenjören N. H. Berglund, Uppsala, ledamoten av riksdagens första kammare, hemmansägaren J. N. Jonsson, Fjäle, Bollnäs, ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören B. E. A. Karlsson, Stuvsta, ombudsmannen R. Lindberg, Krylbo, samt ledamoten av riksdagens andra kammare, hemmansägaren Hj. R. Nilson, Spånstad, Aled.

Kommittén, som vid behandlingen av vissa frågor biträtts av särskilda experter, har den 26 november 1947 avgivit betänkande angående jordbrukets maskinhållning (SOU 1947: 83).

Över betänkandet ha utlåtanden avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, kommerskollegium, samtliga hushållningssällskaps förvaltningsutskott, statens biltrafiknämnd, Riksförbundet landsbygdens folk, Sveriges lant-

bruksförbund och Svenska lantmännens riksförbund samt Kooperativa förbundet.

Nu gällande bestämmelser på området äro meddelade i kungörelsen den 17 juni 1938 (nr 401) angående lån från jordbrukets maskinlånefond med däri genom kungörelserna nr 404/1944 och 397/1945 vidtagna ändringar. En sammanfattning av dessa bestämmelser har lämnats å s. 4 i prop. nr 188, vartill utskottet får hänvisa.

Kommitténs förslag.

Vad angår *organisationen av maskinhållningen* innehåller sammanfattningen i propositionen i huvudsak följande.

Kommittén har ingående diskuterat maskinhållningens företagsformer och framhåller, att maskinhållning även i framtiden torde komma att drivas i mindre skala, beroende på lokala förhållanden eller på deltagande lantbrukares egna önskemål. Emellertid böra i de fall förutsättningar härför finnas större företagsenheter för maskinhållning, s. k. maskinstationer, organiseras. Därvid kunna olika företagsformer tänkas. Kommittén nämner enskilda personer och enskilda firmor, konsumentkooperativa sammanslutningar, hushållningssällskapen, jordbrukets ekonomiska föreningar och sammanslutningar bildade särskilt för maskinhållning. Kommittén understryker betydelsen av sammanslutningar, bildade särskilt för maskinhållning, i vilka intresserade jordbrukare inträda som medlemmar.

Då maskinhållning, enligt vad kommittén uttalar, rätt väl ansluter sig till den verksamhet, som bedrivs av till Svenska lantmännens riksförbund anslutna organisationer, och man kan vänta att maskinhållning, som startats i en centralförenings regi, mötes med förtroende från berörda lantbrukare, har kommittén till särskild behandling tagit upp frågan om samarbetet mellan de s. k. centralföreningarna och maskinstationerna samt framlägger en plan för detta samarbete.

Angående den i den föreliggande motionen berörda frågan om *räntefoten* för lån ur jordbrukets maskinlånefond har kommittén anfört följande.

»Kommittén finner icke anledning att föreslå ändrade grunder för beräkningen av ränta å lån från jordbrukets maskinlånefond, då frågan bör prövas i samband med att bestämmelserna för statens övriga rationaliseringslån upptagas.»

Beträffande kommitténs förslag i övrigt får utskottet hänvisa till den i prop. nr 188 å s. 5—18 återgivna sammanfattningen.

Yttranden över kommitténs förslag.

För yttrandena över kommitténs förslag redogöres å s. 18—30 i propositionen och utskottet torde få hänvisa härtill.

Vad särskilt gäller frågan om räntefoten för lån från jordbrukets maskinlånefond har i de yttranden, vari frågan upptagits, den föreslagna räntefoten ansetts vara för hög.

Departementschefen.

Departementschefen har inledningsvis berört den hittillsvarande omfattningen av maskinanvändning inom jordbruket och därvid konstaterat, att vid de mindre brukningsdelarna möjligheterna att införa maskinella hjälpmedel varit begränsade.

Härefter har departementschefen anfört i huvudsak följande.

Tidpunkten torde nu vara inne att bereda jordbrukets yrkesutövare bättre möjligheter till en ur såväl ekonomisk som social synpunkt angelägen mekanisering av framför allt de tyngre arbetsmomenten.

De förslag till framtida organisation av maskinhållningen, som kommittén framlagt, finner departementschefen väl lämpade att läggas till grund för den fortsatta verksamheten.

Vid sidan av den gemensamma maskinhållning, som bedrivs av jordbrukarna i en by eller annat mindre område, torde i framtiden i högre grad än hittills böra eftersträvas en maskinhållningsverksamhet, som spänner över större områden. I densamma bör ingå service av olika slag till maskinhållare och maskinstationer, bland annat med avseende på reparationer och maskininköp.

För att maskinhållningens verksamhet skall utvecklas i önskvärd omfattning torde staten böra medverka. Det statliga stödet bör härvid inriktas på att genom *lån* och *bidrag* stimulera till igångsättande av dylik verksamhet. Det bör emellertid redan från början eftersträvas att verksamheten, sedan den väl kommit i gång, skall bliva bärkraftig utan någon statlig subvention.

Hushållningssällskapen torde böra handha *långivningen* i dess helhet. Skulle lån sökas för verksamhet, som är avsedd att bedrivas i större omfattning inom mer än ett hushållningssällskaps verksamhetsområde, bör lån dock få beviljas endast efter lantbruksstyrelsens medgivande.

Syftet med den statliga verksamheten på detta område bör vara att stimulera till igångsättandet av gemensam maskinanvändning. Lån bör därför beviljas endast för igångsättande eller utvidgning av sådan verksamhet och sålunda ej för inköp, som endast avser utbyte av maskiner.

Verksamheten synes emellertid böra utvidgas i så måtto, att statligt stöd för anskaffande av ogrässpultor i fortsättningen må utgå i form av lån och bidrag i här föreslagen ordning. Det bör dock understrykas, att detta understöd är avsett endast för anskaffande av sådana ogrässpultor, som skola användas gemensamt av flera jordbrukare.

Å andra sidan kommer ett led i verksamheten att bortfalla såsom en följd av vad chefen för socialdepartementet förut denna dag i proposition angående anslag till lån till anordnande av kollektiva tvätterier anfört angående anordnande av kollektiva tvätterier. Med hänsyn härtill torde nämligen i fortsättningen lån ur maskinlånefonden icke böra utgå för inköp av tvättmaskiner.

I likhet med kommittén finner departementschefen lämpligt att lån kunna lämnas ej blott för anskaffandet av jordbruksmaskiner — häri in-

begripet tillbehör till sådana maskiner och transportmedel för forsling av maskinerna från och till uppställningsplatsen eller mellan olika brukningsdelar — utan även för bestridande av kostnaderna för byggnad, som erfordras för förvaring eller reparation av maskinerna. I kostnad för anskaffande eller uppförande av byggnad torde i förekommande fall få inräknas kostnad för tomtmark.

Enligt kommitténs förslag skulle byggnadslån ej kunna lämnas till de av kommittén avsedda maskincentralerna. Någon skillnad torde dock ej här böra göras mellan olika grupper av låntagare.

Lån torde i enlighet med kommitténs förslag böra utgå intill 80 procent av köpeskillingen för maskiner eller av byggnadskostnad, dock att lån må kunna beviljas intill hela köpeskillingen för maskiner för grundförbättringsarbeten.

En minimigräns bör fastställas för ifrågavarande lån. Denna gräns synes lämpligen kunna sättas till 50 kronor. Lantbruksstyrelsen bör emellertid kunna medgiva undantag från denna minimigräns.

Ett fastställande av enhetliga amorteringstider skulle innebära vissa fördelar. Den föreslagna amorteringstiden av tio år synes dock något för lång, såvitt angår maskiner. Amorteringstiden för maskiner bör i stället sättas så, att den kommer att sammanfalla med den längsta nu medgivna amorteringstiden, d. v. s. åtta år. För byggnadslån synes däremot den av kommittén föreslagna amorteringstiden av tio år kunna godtagas.

Någon ändring i gällande bestämmelser om ränta å lån från jordbrukets maskinlånefond, vilken överensstämmer med räntan å lån från andra statliga lånefonder för driftrationalisering, torde ej nu böra vidtagas.

Bidrag bör i enlighet med kommitténs uppfattning ej utgå till återbetalning av byggnadslån. Med hänsyn till att maskinlån i fortsättningen böra lämnas endast för nyuppsättning eller utvidgning av maskinbeståndet tillstyrkes förslaget om en höjning av bidragsprocenten från 20 till 25. Däremot kan departementschefen ej ansluta sig till förslaget att bidragsprocenten för vissa låntagare skulle kunna höjas till 50 procent.

Den nu medgivna möjligheten att lämna bidrag till återbetalning av lån, som upptagits i enskild kreditinrättning, torde böra bibehållas. Bidrag bör härjämte, såsom kommittén föreslagit, kunna utgå även till den som anskaffat jordbruksmaskin utan anlitande av lån, om sådana omständigheter föreligger att han skulle ha kunnat erhålla lån. En förutsättning för bidrag bör vidare i detta fall vara, att vederbörande ansökt om bidrag redan i samband med anskaffandet av maskinen och underkastat sig den kontroll över verksamheten, som kan föreskrivas beträffande låntagare. Bidraget bör även i dessa fall utgå med 25 procent av det belopp, som skulle ha kunnat erhållas såsom lån.

En förutsättning för bidrag till återbetalning av maskinlån är för närvarande att av den åkerareal, som innehaves av de jordbrukare vilka deltagit i den gemensamma maskinanvändningen, minst 65 procent skola tillhöra brukningsdelar med högst 20 hektar åker. Bidrag må dock beviljas utan

hinder av att denna förutsättning ej är uppfylld, om lantbruksstyrelsen för särskilt fall efter prövning av omständigheterna så finner skäligt. Det har synts departementschefen lämpligast, att denna allmänt hållna undantagsbestämmelse bibehålles.

Kommittén har föreslagit, att de av kommittén framlagda förslagen rörande grunderna för återbetalning av lån m. m. i viss utsträckning skulle gälla retroaktivt. En sådan anordning synes mindre lämplig. Den av Sörmändska lantmännens centralförening igångsatta maskinhållningen har emellertid genom de värdefulla erfarenheter man därigenom kunnat vinna, varit till så stort gagn som försöksverksamhet att det icke synes skäligt, att föreningen ensam skall bära kostnaderna för denna verksamhet. Departementschefen tillstyrker därför att nämnda förening i särskild ordning erhåller organisationsbidrag med det belopp, som skulle utgått därest nu föreslagna grunder för statsbidrag varit gällande vid verksamhetens igångsättande, eller med 11 300 kronor.

Vad angår *medelsbehovet* för ifrågavarande verksamhet bör man enligt departementschefens mening under de närmaste åren, sedan verksamheten kommit i gång, räkna med att statsmakterna skola tillgodose ett lånebehov av omkring 2 000 000 kronor om året. Häri ha då inräknats sådana kostnader, för vilkas täckande lån ej sökes men där vederbörande i stället anhåller om bidrag. Då byggnadslånen torde komma att representera endast en förhållandevis ringa del av det totala lånebehovet, kunna de blivande kostnaderna för bidrag i anslutning till en på dylikt sätt maximerad låneverksamhet beräknas uppgå till närmare 500 000 kronor om året. Det är givetvis svårt att bedöma, hur stor del av ett till nämnda belopp uppskattat investeringsbehov, som kommer att taga sig uttryck i framställningar om lån ur maskinlånefonden respektive i ansökningar om bidrag utan sådant lån. För nästa budgetår synes emellertid ett investeringsanslag av 1 600 000 kronor böra beviljas till maskinlånefonden. Samtidigt torde en viss gräns böra uppställas i fråga om de utfästelser om bidrag, som må göras annorledes än i samband med beviljande av lån. Denna gräns synes för nästa budgetår böra sättas så, att lån ej må beviljas och dylika utfästelser göras i vidare mån än att det sammanlagda beloppet av de bidrag, som enligt de föreslagna grunderna skola utgå till återbetalning av lånen eller på grund av de gjorda utfästelserna, uppgår till högst 500 000 kronor. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela erforderliga föreskrifter härom.

Utskottet.

Såväl för att öka jordbrukets lönsamhet som för att motverka svårigheten att anskaffa arbetskraft till lantarbete finner utskottet angeläget att åtgärder vidtagas för att främja mekaniseringen av arbetet inom jordbruket. Hittills ha främst de förhållandevis höga anskaffningskostnaderna hindrat en mera allmän ökning av maskinanvändningen. Det synes då utskottet både naturligt och nödvändigt, att staten lämnar ekonomiskt stöd

för anskaffningen av maskiner för jordbrukets behov. De i propositionen framlagda förslagen till åtgärder härutinnan finner utskottet välbetänkta. Vad särskilt gäller den i motionen I: 330 berörda frågan om sänkning av räntan å lån från jordbrukets maskinlånafond vill utskottet erinra om att grunderna för ränteberäkning å lån från statens utlåningsfonder fastställt efter ingående utredning (se prop. nr 343/1943). Utskottet finner därför icke lämpligt att i detta sammanhang upptaga frågan om räntefoten å en viss utlåningsfond till särskild prövning.

Beräkningarna av medelsbehovet föranleda icke någon utskottets erinran.

På grund av vad sålunda anförts och då utskottet icke har något att erinra mot Kungl. Maj:ts förevarande förslag i övrigt hemställer utskottet,

A. att riksdagen må anvisa

1) å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln till *Bidrag till återbetalning av lån från jordbrukets maskinlånafond* ett förslagsanslag av 225 000 kronor;

2) å riksstaten för budgetåret 1948/49 under nionde huvudtiteln till *Organisationsbidrag till Sörmländska lantmännens centralförening* ett anslag av 11 300 kronor;

3) å kapitalbudgeten för budgetåret 1948/49 under statens utlåningsfonder till *Jordbrukets maskinlånafond* ett investeringsanslag av 1 600 000 kronor;

B. att motionen I: 330 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 juni 1948.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar Tjällgren, Carl Sundberg, Nils Olsson, Näslund, Hjalmar Nilsson, Svedberg, Jonsson och Henry Johansson; samt

från andra kammaren: herrar Andersson i Tungelsta, Gustafson i Vimmerby, Ericsson i Sörsjön, Carlström, Lundbom, Andersson i Surahammar, Andersson i Hyssna och Stattin.
